

Siiri Irskog

## Gribshunden

### ETT FLAGGSKEPP FÖR HISTORIA OCH FRAMTID

Att bygga ett museum i Ronneby sägs vara en ”80 år gammal nyhet” – ämnet har diskuterats av kommunpolitiker och andra intressenter i olika omgångar under större delen av 1900-talet. Diskussionerna begynner i stadens och dess omlands långa och varierade historia. Ronnebytrakten är ett av södra Sveriges fornlämningstätaste områden. Traktens geografiska läge och goda naturliga förutsättningar har bidragit till en lång kontinuitet av mänsklig närvaro – från stenåldern till idag. Staden Ronneby utvecklades under Blekinges danska tid, fram till år 1658, genom att agera transithamn i handel mellan Småland och nordtyska städer.

Självklart har den stora variationen av berättelser varit utgångspunkterna i museidiskussionerna men de kan också vara hämmande – vilka av berättelserna ska vi fokusera på, och hur ska de berättas? Idag driver Ronneby musei- och hembygdsförening ett par mindre tematiska museer, varav ett i staden, Möllebackagården. Men att etablera ett stadsmuseum i en liten stad kräver engagemang och samsyn, från lokalbefolkning, politiker och eldsjälär.

### EN KÄNSLA

I augusti 2015 skyddsbärgades stävfiguren från vraket efter skeppet *Gribshunden*. I hamnen Ekenäs väntade hundratals entusiastiska lokalbor och sommargäster på att få en skymt av figuren när den kom i land. Ännu fyra år senare lever en känsla kvar hos de personer som var på plats. I samtal om *Gribshunden* kommer oftast uttrycket ”Jag var där” och det är märkbart att *Gribshunden* som entitet har blivit en del av Ronnebyborna. Händelsen har både skapat stolthet hos lokalborna och blivit en nytändning i diskussionerna om ett museum i Ronneby. Denna känsla och engagemang vill vi bibehålla under den tid som fortlöper fram tills dess ett museum är på plats.



Björketorpstenen med dess förbannelsrunor är en välkänd fornlämning i Ronnebytrakten. Tre höga stenar, varav en är en försedd med runor, bildar ett triangelformat monument i anslutning till ett järnåldersgravfält. Detta är en plats som vi berättar om i utställningen *Gribshunden c/o Kallvattenkuren*. I projektet vill vi uppmuntra besökarna att hitta ut i landskapet till platser med historia. Foto: Joachim Bowin

År 2018 togs ett beslut om att dela in museiprojektet i två etapper. I den första etappen skulle en utställning och ett dialogkontor etableras. Utställningen ska skildra potentialen i de berättelser som kan inrymmas i ett framtida museum. I dialogkontoret ska besökarna kunna följa och delta i arbetet med att bygga ett museum. Syftet är att skapa delaktighet, visa kommunens beslutsamhet att etablera ett museum, manifestera samarbeten bland annat med Blekinge museum, samla intressenter kring samma vision och föra dialog med allmänheten. Den första etappen gick i mål i september 2019 med invigningen av projektkontoret *Gribshunden c/o Kallvattenkuren*. Samtidigt har det även bildats en fristående ideell förening, Gribshundens Vänner, vars mål är att främja förmedling och forskning med sikte på ett framtida museum i Ronneby.



Ortsbor och sommarvärdar hade samlats i hamnen Ekenäs för att få en skymt av *Gribshundens* stävfigur när den kom i land efter bärgningen i augusti 2015. I bakgrunden syns Blekinge museums chef Marcus Sandekjer. Stävfiguren konserverades på danska Nationalmuseums konserveringsavdelning i Brede under åren 2016-2019. Detta har stärkt samarbetet och kontakterna med kollegor på Nationalmuseet samtidigt som det öppnat upp och gynnat ett kontaktskapande med kollegor i Danmark. Foto: Blekinge museum



Byggnaderna i Ronneby Brunnspark ägs idag av Ronneby kommun. I början av 2019 tog projekt *Gribshunden* den gamla Kallvattenkuren i anspråk för etapp ett – *Gribshunden c/o Kallvattenkuren*. Byggnadens högra del inhyser utställning medan den vänstra är dedikerad till dialog- och projektkontor. I den senare finns även gästkontor för ex. forskare från aktuella projekt. På detta sätt kan vi öka kontakterna och samarbeten med forskande institutioner. Den tillfälliga adressen ”c/o Kallvattenkuren” ska låta förstå att detta är ett tillfälligt hem för berättelserna och inte det permanenta museet. Foto: Anders Engblom, Ronneby kommun



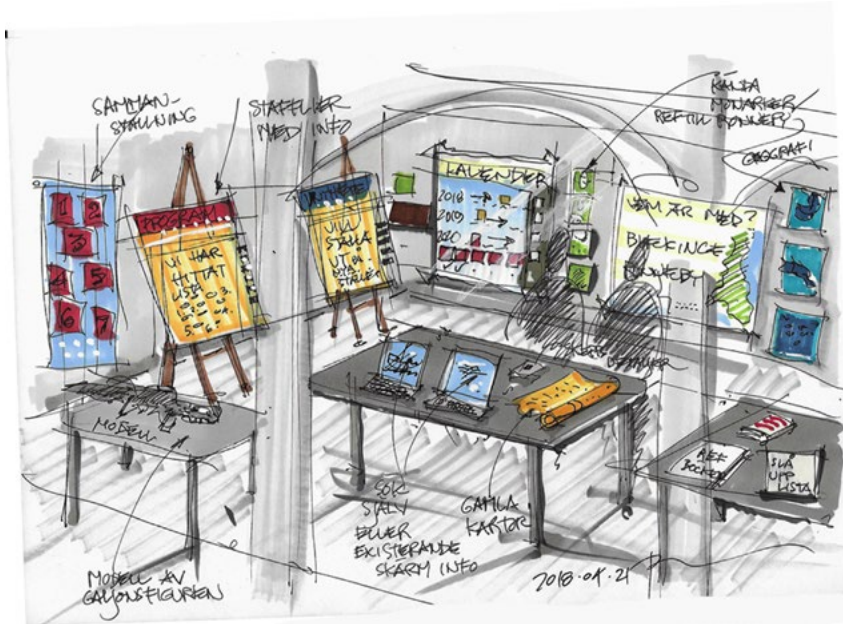
I utställningen i Kallvattenkuren kan besökarna lära sig mer om *Gribshunden*, järnåldersbyn i Västra Vång och Ronnebys historia. Lokalen lämpar sig inte för originalföremål utan berättelserna framträder i text, film, illustrationer och vissa repliker. Utställningen ska ge en försmak av ett framtida museum. Besökarna kan även lära sig mer om arkeologi generellt och ämnets betydelse i förståelsen av vår textlösa historia. Foto: Siiri Irskog, Ronneby kommun

### LOKALT, NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT

Vraket *Gribshunden* identifierades 2013 som unionskungen Hans flaggskepp. Ett år tidigare, 2012, hade de första så kallade guldgubbarna påträffats i byn Västra Vång. Denna plats var sedan tidigare känd som en järnåldersby med lång kontinuitet och långväga kontakter med den europeiska kontinenten. Men fyndet av guldgubbar införlivade byn i en kultursfär som existerade under större delen av järnåldern i dagens södra Sverige och Danmark – såsom Uppåkra utanför Lund och Sorte Muld på Bornholm. Nästan simultant framträder två platser i Ronneby kommun, från olika tidsepoker, men med lika suggestiva fynd och breda berättelser. Platserna har potential att berättas ur lokala, nationella och internationella perspektiv. De kommer utgöra fokusberättelser i det kommande museet.

Det finns ett par berättelser och händelser ur Ronnebys historia som ofta återberättas, den medeltida kyrkan, Ronneby Blodbad, grundandet av grannstaden Karlskrona, Ronneby Hälsobrunn, Kockums Emaljverk och Blekinge Tekniska Högskola. Dessa händelser har potentialen att breddas och förmedlas ur fler och nya perspektiv. Nya perspektiv utgör även en möjlighet att belysa anonyma berättelser och personer i historiens skuggland.

För möjligheten att få ett grepp om den historiska kontexten kring fokusberättelserna kommer *Gribshunden* och järnåldersbyn Västra Vång att vävas in i Ronneby traktens historia. Sett ur ett regionalt perspektiv är Blekinge som gränsland en ingång till diskussion



I dialogkontoret vill vi föra en dialog med allmänheten och intressenter kring projekt *Gribshunden 2.0* för att skapa delaktighet i arbetet med att bygga museet. Dialogkontoret är utformat som en yta där besökare kan sätta sig ner och fördjupa sig men även bidra med tankar och idéer. Det kommer också att bli en utställning som kontinuerligt byggs på med den senaste utvecklingen i museiprojektet och de senaste resultaten från historiska och/eller arkeologiska forskningsprojekt. Illustration: Björn Ollner

med våra grannländer om det gemensamma kulturarvet. Kanske främst med Danmark, men även med andra länder runt Östersjön som under lång tid varit handelspartners, vänner och fiender och med vilka det funnits ett kulturellt utbyte. Man kan säga att vi både försöker se Ronneby i Världen och Världen i Ronneby.

### I ETT STÖRRE SAMMANHANG

Ronneby kommun är beläget centralt i Blekinge län och flankeras av de större städerna Karlskrona i öst och Karlshamn i väst. Liksom för många andra svenska småstäder har det varit några tuffa år för näringsidkare i stadskärnan som har svårt att konkurrera med utbudet i de närbelägna större städerna och den ökande näthandeln. Men år 2016 fanns en vilja och en idé hos Fastighetsägarna Syd i Ronneby kring hur olika aktörer i staden gemensamt och tillsammans med kommunen skulle kunna utveckla stadskärnan. Med hjälp av branschorganisationen Svenska Stadskärnor påbörjade kommunen tillsammans med näringsidkare och fastighetsägare projektet BID Ronneby, där BID står för Business Improvement District. Målet är att skapa en attraktiv stad för besökare och näringsidkare, skapa bättre lönsamhet, hållbara etableringar, nya arbetstillfällen och en trivsam miljö. Två fokusområden i BID-processen är att:

Bygga ett varumärke (identitet, profil, image och positionering)

- Vad är vår historia och vår "storytelling"?
- Vad är vår unika identitet?
- Vad har vi som inte andra har?

Utbud (butiksmix, service, aktiviteter, upplevelser och värdskap)

- Vad kan vi erbjuda?
- Vem är vår målgrupp?

Det framtida museet kan potentiellt bli en nod i stadskärnan om det etableras i eller i nära anslutning till BID-området (stadskärnan). Ett incitament till att investera i museiprojektet är att detta på sikt kan vara en del i att stärka stadskärnan och öka dess attraktivitet.

Men vad är egentligen det långsiktiga målet med ett museum? Är det endast en ökad turism och fler gästnätter och på så sätt avkastning på investeringen? I sammanhanget är det värt att lyfta en avhandling som kompletterar BID-processens riktlinjer, *The Value of Cultural Institutions. Measurement and Description* av John Armbrrecht (2012) vid Handelshögskolan vid Göteborgsuniversitet. I sin avhandling diskuterar Armbrrecht hur det går att mäta det monetära värdet och beskriva det uppmätta värdet av en kulturinstitution. Han diskuterar även vad som på sikt kan förväntas av en kulturinstitution (KI) utifrån ett par fall där respondenterna fick delge sina individuella uppfattningar av värdet av kulturinstitutionen. Förväntningarna eller individens uppfattning av värdet kan delas in i sex kategorier:



Guldfoliefigurerna är några av de suggestiva fynd som påträffats inom järnåldersboplatsen i Västra Vång, norr om staden Ronneby. Boplatsens betydelse verkar upphöra någon gång kring 1000/1100-talet, men existerade innan dess under minst 1000 år. Praktfynd visar att platsen haft långväga kontakter, direkt eller indirekt, med stora delar av norra och mellersta Europa. Foto: Åke Nilsson, Blekinge museum



Heliga Kors Kyrka (tidigare Sankt Laurentius) och gatunätet i stadsdelen Bergslagen är kvarlevor av Ronnebys medeltida och tidigmoderna historia. Epitafier i kyrkan påminner oss om de danska, tyska och holländska köpmän som levde och verkade i staden under 1500 och 1600-talen. På samma sätt är det med kyrkogårdens grindstolpar som restes i samband med en renovering av kyrkogården 1733. Renoveringen bekostades av familjen Christophers, vars anfader hade kommit som flykting från Böhmen ca 100 år tidigare. På grindstolparna lät de gjuta: "Ronneby födde och Amsterdam närde dessa män. Fadern Jacob och sonen Matthias Christophers..." Foto: Siiri Irskog, Ronneby kommun

#### 1. Image/framtoning för orten

- KI gör mig stolt när jag kan läsa om den i tidningen
- KI gör regionen mer attraktiv att leva och bo i
- KI är en viktig motivationsfaktor för besök till regionen

#### 2. Sociala effekter

- KI betyder att jag kan ha bra sociala kontakter
- KI medför möten mellan personer som annars inte hade träffats
- KI minskar exkludering i regionen

#### 3. Utbildning och kompetens

- KI möjliggör lärande
- KI kan sprida kunskap som annars är svår att nå
- KI påverkar lärandet positivt



Brunns hallen från 1897 i Ronneby Brunnspark. Hallen användes under brunnereran som promenadstråk då besökarna intog sitt ordinerade källvatten. Ronneby Helsobrunn AB hade en glansperiod under 1900-talets första decennium och lockade besökare från Norden och norra Europa. Än idag lockar parken tusentals besökare årligen – både lokalbor och turister. Som stadens starkaste varumärke framhålls den även i kommunslogan "Den moderna kurorten". Foto: Siiri Irskog, Ronneby kommun

#### 4. Hälsa

- KI bidrar till att de äldre i regionen håller sig mentalt livskraftiga/friska
- KI minskar stress
- KI bidrar till att de äldre i regionen mår bättre

#### 5. Identitet

- KI hjälper mig förstå varför jag är den jag är
- KI hjälper mig att förstå samhället
- KI påverkar hur väl jag lyckas på arbetet

#### 6. Ekonomisk utveckling

- KI hjälper företag i regionen att tjäna pengar
- KI skapar/framkallar nya företag
- KI ökar entreprenörskapet i regionen
- KI är bra för regionens ekonomiska utveckling (Armbrecht 2012)

## GRIBSHUNDEN 2.0

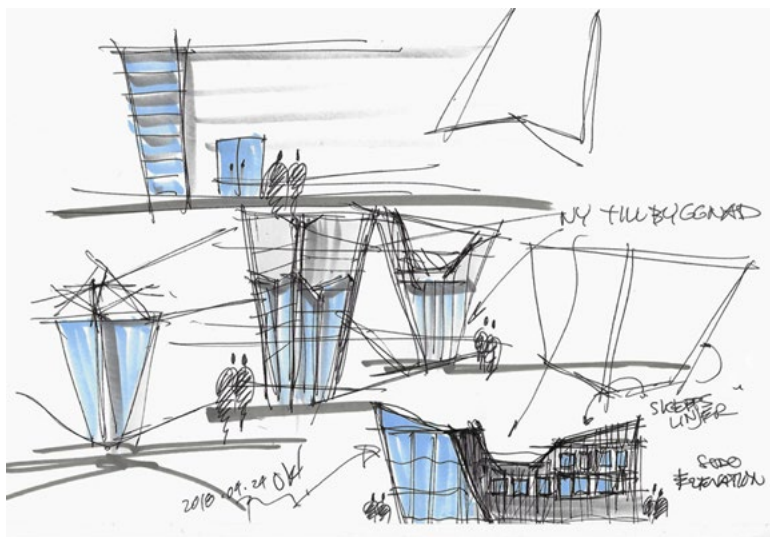
Efter målgången av första etappen, etablerandet av projektkontoret *Gribshunden c/o Kallvattenkuren*, inleds under hösten 2019 etapp två som vi har valt att kalla *Gribshunden 2.0*. Etapp två är i skrivande stund fortfarande i sin linda och ska börja utformas kring de långsiktiga ambitionerna att utgöra en besöksnod i stadskärnan som väcker, lokalt, nationellt och internationellt intresse. I det fortsatta arbetet kommer föreningar och museer, regionalt och internationellt, att bli viktiga samarbetsparter. Likaså kommer dialoger med forskare och erfarenhetsutbyte med museer nationellt och internationellt att bli viktiga i arbetet med att ta fram en långsiktig plan för: placering, utformning, verksamhet, finansiering och inte minst innehåll och gestaltning. Vilka berättelser ska berättas och vilken är den röda tråden som väver dem samman? Kan *Gribshunden* verka som ett flaggskepp för traktens historia? Vi tror det och vi ser fram emot utvecklingen av *Gribshunden 2.0*.

## REFERENSER

Armbrecht, J. (2012). *The value of cultural institutions. Measurement and description*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet

## BILDMATERIAL

Illustration på sida 56 är en detalj från illustrationen på sida 60, illustration: Björn Ollner



Hösten 2017 anordnades en visionsdag rörande det framtida museet för tjänstepersoner vid Ronneby kommun och Blekinge museum. Personer med erfarenhet av museiprojekt var inbjudna att hålla föredrag och inspirera. Våren därpå gästades kommunen av bland annat Conceptual Designer Björn Ollner som besökte Kallvattenkuren och staden. Ollner tog fram ett par illustrationer som gav inspiration till det fortsatta arbetet. Denna illustration är tankeväckande och eggjar vår fantasi kring hur vi kan inkorporera de suggestiva berättelserna i museet. Illustrationerna har tagits fram som inspirationsmaterial och utgör inte underlag kring museets utformning. Illustration: Björn Ollner